

Kültürel Diplomasi ve Uluslararası Halkla İlişkiler Çerçevesinde Cumhuriyetin İlk Yıllarında (1923-1938) Türk Kültürü ve Sanatının Uluslararası Alanda Tanıtımı

Gonca YILDIRIM*

Özet

Atatürk, büyük savaşlardan çıkmış, dağılmış bir ülkeyi yeniden bir araya getirmek, ortak bir ülküde buluşan bir ulus inşa etmek için olağanüstü çabalar göstermiştir. Ulus inşası o coğrafyanın ortak dili, dini, tarihi, geçmişi ve kültürel birikiminin harmanlanması sonucu başarılabilir. Bu sebeptendir ki Atatürk yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerini kültüre dayanarak oluşturmuş ve medeni milletler seviyesine ulaşabilmek için kültürel politikalara büyük önem vermiştir.

Yeni Türkiye'nin gelişmiş ve ileriye dönük yüzünü, politikalarını gösterebilmek için gerek yurt içinde gerekse yurt dışında zamanın koşullarına göre üstün gayretler sarf edilmiştir. Bu çalışmada, Cumhuriyet'in ilk yıllarında toplumun sosyal yaşantısı ve kültürel gelişimi, değişimi için yapılan tüm girişimlere, özünde karşılıklı iletişim ve diyalog ortamı barındıran kültürel diplomasi ve halkla ilişkiler perspektifinden yaklaşılmaya ve incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: *Kültürel Diplomasi, Uluslararası Halkla İlişkiler, Cumhuriyet, Kültür-Sanat*

* (Yrd. Doç. Dr.) İstanbul Aydın Üniversitesi, ABMYO Halkla İlişkiler ve Tanıtım Programı/İletişim Fakültesi Reklamcılık Bölümü, Florya Yerleşkesi, goncayildirim@aydin.edu.tr

International Publicity In The Early Republican Period On The Turkish Culture And Art From The Cultural Diplomacy And Public Relations Perspective

Gonca YILDIRIM*

Abstract

Atatürk made extraordinary efforts to reintegrate a nation that fought great wars, suffered from disintegration and to bring them together over a common ideal. Nation building can only be achieved as an outcome of immingling the common language, religion, history and cultural accumulation of a specific geography. That is why Atatürk constituted the foundations the young Turkish Republic on culture and highly valued cultural policies to attain the level of civilized nations.

Tremendous efforts were made both domestically and internationally by the young Turkey in order to display the developed and future oriented face of the country. This study tries to examine the social life and cultural development of the society and all initiatives taken to improve the cultural life of people in the early years of the Republican period from cultural diplomacy and public relations perspective that contains mutual communication and dialog environment in itself.

Key words: *Cultural Diplomacy, International Public Relations, Republic, Culture-Art*

*(Asst. Prof.) Istanbul Aydin University, ABV/SHE Public Relations and Publicity Program/ Faculty of Communication Advertisement Department, Florya Campus, goncayildirim@aydin.edu.tr

Giriş

1. *Kültürel Diplomasi ve Uluslararası Halkla İlişkiler Çerçevesinde Kültür ve Sanat*

Bir ülkenin yumuşak güç unsurlarını kullanarak başka bir ülke ve toplum karşısında tanıtımının yapılması, onların kalplerinin ve zihinlerinin kazanılması, ilişkilerin güçlendirilmesi, karşılıklı anlayış, hoşgörü, birliktelik, iş birliklerin inşa edilmesi kamu diplomasi olarak tanımlanmaktadır. Farklı toplumlarla diyalog ortamlarının yaratılması, ortak çıkarlar ve iyi niyetler çerçevesinde karşılıklı olarak bir sempatinin oluşturulması, olumlu imaj ve algı yaratılması noktasında birleşen kamu diplomasisi ve uluslararası halkla ilişkiler, silahların ve savaşların kullanılmadığı barış ortamlarının kurulması ve devamlılığı için çok önemli iki stratejik ilişki ve yönetim anlayışıdır. Devlet-hükümet temelli olmakla birlikte kamu diplomasisi, özellikle sivil inisiyatif ve yapılarla daha etkin olarak hareket eden bir strateji sanatıdır.

Edmund Gullion tarafından 1965 yılında ilk kez tanımı yapılan ‘kamu diplomasisi’nin temeli, Joseph Nye’in ‘Bound to Lead’ (1990) kitabında ilk kez bahsettiği ‘yumuşak güce’ dayanmaktadır. Yumuşak gücün üzerinde durduğu üç ayak ise *kültür, siyasi değerler ve dış politikadır* (Nye, 2005). Bu görüş ekonomi, kültür-sanat, medya, tanıtım, eğitim, spor, stratejik iletişim, diplomatik pratikler gibi yumuşak güç araçları vasıtasıyla kurulacak uluslararası ilişkilerin, askeri müdahaleler, ambargolar gibi sert güç unsurlarından daha kalıcı ve barışçıl olacağına dayanmaktadır.

Kamu diplomasisi çerçevesinde başarılı bir dış politika, dış tanıtım ve uluslararası halkla ilişkiler için, kültürel diplomasi en önemli ayakların başında gelmektedir. Kültürü, bir toplum için anlamı olan değerlerin ve uygulamaların bütünü olarak tanımlayan Nye’ya (2005, s.20) göre, bir

ülkenin kültürü, evrensel değerler içerdiğinde ve politikaları başkalarının da paylaştığı değerlere ve çıkarlara hizmet ettiğinde, yarattığı sorumluluk ve çekicilik ilişkileri sebebiyle, istediği sonuçları elde etme olasılığını artırmaktadır.

Amerikan Dışişleri Bakanlığı'nın 1959'daki tanımına göre kültürel diplomasi, "daha iyi bir uluslararası güven iklimi yaratılabilmesi ve resmi ilişkilerin anlaşılabilirliğinin sağlanması amacıyla, farklı ulusların halkları arasında doğrudan ve sürekli bir ilişki kurulmasıdır" (Gienow-Hech ve Donfried, 2010, s.13). Grincheva'ya (2010, s.171) göre kültürel diplomasi insanları etkileşimli, interaktif iletişim içine sokar, değer ve inançların paylaşımını sağlar. Özellikle sanat ve sanatçılar, insanları bir araya getirebilme ve bir köprü kurabilme gücüne sahiptirler. Cull (2008, s.32-35) kültürel diplomasiyi, bir ülkenin kendi kültürünü dışarıya ihraç etmeye yönelik politikalar şeklinde ifade etmektedir.

Kültürel diplomasi, uluslararası politik, sosyal ve ekonomik etkileşim yaratılması adına kültür ve kültürel etkinliklerin yönetilmesidir. Kültürel diplomasi için dâhil olan sanat da uluslararası olumlu bir sosyal değişim için duygusal ve mantıksal bir zemin yaratan temel öğelerden birisidir (Roberta Lovitow'dan aktaran, Banks, 2011: 111). Derin etkileri olan ve itibar yönetiminin diğer çeşitlerine göre daha inandırıcı olan kültürel ilişkiler, olumsuz ve yanlış stereotipleri değiştirmenin en iyi yoludur (Szondi, 2009, s.302). Bir ülkenin hükümeti ve dış politika amaçları ile yakından ilişkili olan kültürel diplomasi, diplomatik işlerin bütününi kolaylaştıran olumlu imajın tanıtımını yapma çabasıdır (H. Chartrand'dan aktaran Szondi, 2009, s.302).

Szondi'nin (2009, s.302) vurguladığı üzere kültürel diplomasi, bir ülkenin dış politika hedeflerinin başarılmasında önemli bir role sahiptir. Bu anlamda politize edilen kültür, başarılı dış politikanın bir aracı olarak hizmet eder. Edebiyat, filmler, radyo ve televizyon programları, sanat,

bilim, müzik, dil gibi kültürel ürünlerin yurt dışına tanıtılmasını kapsayan kültürel ilişkiler ile amaç yabancı toplumları bir diğer ulusla yakınlaştırmak, insanlarını, kültürünü, dilini tanıtmak, o ülke hakkında kültür aracılığıyla olumlu bir imaj, fikir yaratmaktır. Kültürel ilişkiler aynı zamanda olumsuz veya yanlış yargıların değiştirilmesinde en iyi yol olduğu gibi, diğer itibar yönetimi formlarından da daha derin etki ve güven yaratır.

Kültürel diplomasının ve uluslararası halka ilişkilerin kapsamına baktığımızda, çok sayıda ve çeşitlilikte faaliyet karşımıza çıkmaktadır. Örneğin; kültürel-egitimsel değişim programları, lider ziyaretleri, kültür ve dil enstitüleri, kalkınma yardım projeleri, kardeş şehir/ülke anlaşmaları, sivil toplum kuruluşlarının iş birlikleri, popüler ve ulusal edebi eserlerin çevirileri, haber ve kültürel program yayınları, tüm sanat faaliyetleri, sergiler, fuarlar, yurtdışı kütüphaneleri, spor faaliyetleri, turizm, uluslararası akademik/bilimsel projeler gibi faaliyetler, oluşumlar kültürel bilgi aktarımlarının, uluslararası iletişim ve diyalogların gerçekleşebileceği girişimlerdir. Diebels ve Roberts (1976) (Signitzer ve Wamser, 2009), Peisert (1978) (Signitzer ve Coombs, 1992), Zaharna (2009), Cull (2008) gibi birçok uzman; kültürü, günümüz dünyasında farklı uluslara, farklı ulus ve ülkelerin tanıtılması, onların zihinlerinde saygın ve olumlu bir algı yaratılması, kalplerin kazanılması için etkin ve etkili bir unsur olarak kabul etmekte, kültürel iletişim ve kültürel diplomasiyi farklı uluslararası ortak paydaların yaratılabilmesi ve kamu diplomasisinin sürekliliği için temel unsur olarak ele almaktadırlar.

Sadece bugün değil yakın geçmişte de örneğin Soğuk Savaş yıllarında, farklı değerler ve inançlar arasında iletişim kurabilme noktasında, kültür-sanatın en “güvenilir ve korunaklı” yol olduğu düşünülmüştür. Tarihsel örnekler, bu yıllarda kültür-sanat dünyasında yaşanan değiş-tokuş etkinliklerin olumlu bir hava oluşturduğunu, karşılıklı anlayış ve sempati yarattığını göstermektedir. Örneğin, Amerikan jazz ve rock, Rus

Bolshoy and Kirov Bale gruplarının karşılıklı turları belirli bir sempatinin yaratılmasında, kültürlerarası tanınırlığın oluşturulmasında etkili olmuştur. Amerikan rock müziğinin Sovyet kültürel yaşamında etkisi, elbette ki rejimin yıkılmasını sağlamamıştır ancak Sovyet dinleyicilere özgürlük ve demokrasi fikirlerini tanıtmada etkin olmuştur (Grincheva, 2010, s.175).

Kültürel diplomasi ve uluslararası halkla ilişkiler uygulamaları karşı toplumda istenen algıyı, etkiyi yaratmada kısa vadede etkin olmasa da Amerika-Sovyetler, Doğu Bloku örneklerinde olduğu gibi zaman içinde yarattığı etkiyle rejim değişikliklerine değin uzanan bir süreci destekleme gücüne sahiptir. Bu da şunu göstermektedir. Kültürel politikalar istenildiğinde ülkelerin ikili ilişkilerini güçlendirmenin yanı sıra yayılmacı emperyalizm için de önemli bir araç olabilmektedir. Sonuçta çıkılan uluslararası yolda kültürel diplomasiyi şekillendirmek ülkelerin niyetleri doğrultusunda olabilmektedir.

Öte yandan ulusal itibarın ve imajın yönetilmesi bütünsel bir yönetim anlayışını ve kurumsallaşmayı gerektirmektedir. Kültürel diplomasi ve stratejik uluslararası halkla ilişkiler, başta devlete bağlı kurumlar ve birimler olmak üzere çeşitli kamu kuruluşlarıyla, özel organizasyonlarla, sivil toplum kuruluşlarıyla, kanaat liderleriyle koordineli yürütülmesini gerektirmektedir. Bu kurumların yanı sıra medya ve iletişim organlarının kullanılması, ülkelere ait fikirlerin yayılması ve benimsetilmesinde, itibar yönetiminde, tanıtımında vazgeçilmez taktiksel unsurlardır.

Örneğin; hem Fransız kolonilerine hem de diğer ülkelere Fransızca'yı öğretmek ve yaymak adına 1883 yılında kurulan Fransız Birliği (Alliance Française) çalışmalarıyla kültürel bağların kuvvetlendirilmesi, Fransa'nın yabancı topluluklar içinde prestijinin yükseltilmesi hedeflenmiş, bu da Fransa'nın daha sonraki hedeflerine ulaşmada büyük kolaylıklar sağlamıştır (Roberts, 2007, s.37-38). 2. Dünya Savaşı'nın ardından Batı

Almanya, hem Nazi Almanyası'ndan farklı olduğunu anlatabilmek hem de yüksek kültürünü sergileyebilmek ve Almanca dilini yayabilmek için Goethe Enstitüleri'ni kullanmıştır (Isar, 2012, s.119). Özellikle Soğuk Savaş yıllarında ciddi bir kültürel altyapı oluşumuna ve ihracına girişen ABD, Amerikan kamu diplomasisi tarihinde uzun yıllar boyunca ayrıcalıklı bir yere sahip olan USIA (United States Information Agency / Birleşik Devletler Enformasyon Ajansı) faaliyetleri aracılığıyla Amerikan kültürünü etkin biçimde yaymayı başarmıştır (Fitzpark, 2008, s.4). İngiltere'nin temel kamu diplomasisi faaliyetleri ise diplomatik iletişimi yürüten İngiliz Dışişleri Bakanlığı, kültürel iletişimi yürüten British Council ve medya iletişimini yürüten BBC Dünya Servisi olmak üzere temelde üç kurum tarafından sürdürülmektedir (Fisher, 2009, s.254).

Kültürel diplomasi ve uluslararası halkla ilişkiler, uyum ve birleşimi ile itibar-ımağ yönetimi, stratejik iletişim, tanıtım hususlarında devlet ve yabancı halklar arasında karşılıklı çıkarlara hizmet eden ilişkiler geliştirilmesine destek vermede etkindirler. Bir ülkenin kültürel, siyasi, coğrafi, tarihsel, ekonomik çekim gücü, uluslararası platformda o ülkenin ulusal itibarını besleyen önemli kaynaklardır.

Halkla ilişkiler kapsamında bireysel itibar ve kurumsal itibar ne denli önemliyse, kamu diplomasisinde ulusal itibar da o derecede önem taşımaktadır. Bir güç kaynağı olan ulusal itibar yönetimi, dış politika ve kamu diplomasisinin önemli bir parçasıdır. Bir ulusun kültür, siyaset ve ahlak yapılarının diğer uluslar üzerindeki etkisi ile ilgili olan ulusal itibar, yumuşak güç olarak uluslararası ilişkilerde askeri ve ekonomik kaynaklar kadar önemlidir. Bir ulusun güçlü itibarı, güvenilir maddi varlığı, ülkenin uluslararası siyasi hedeflerini başarımında işbirliğine girmesini ve birliklere dâhil olmasını etkileyebilir, yabancı yatırımları cezbedebilir ya da turizme katkısını artırabilir. Ulusal itibar yönetimi, sadece ulusal imaj tasarlamak değil aynı zamanda, dış kamularla karşılıklı anlayışı müzakere etmektir (Wang, 2006, s.91-96).

Kamu diplomasisi tek bir elden yürütülecek bir çalışma olmamakla birlikte, toplumun geneliyle, toplumdaki çeşitli kişi, birim, kurum ve kuruluşlarla entegre yürütüldüğü taktirde başarı şansı yakalar. Yani hem iç, hem dış kamuyla, kurumlarla, kuruluşlarla işbirliği, ortaklık, iletişim kamu diplomasisinin dolayısıyla kültürel diplomasinin gerekliliğidir. Öte yandan genel anlamda kamu diplomasisi ve alt unsurları olan dış politikanın, kültürel diplomasinin ana amacı farklı toplumları olumlu anlamda etkileyebilmek, onların kalplerini ve zihinlerini kazanmak olsa da öncelikle o ülkenin vatandaşlarına kamu diplomasisini ve gereklerini anlatmak, öğretmek benimsetmek gereklidir. İç kamunun desteklemediği bir kamu diplomasisinin, kültürel diplomasinin ve toplumlar arası ilişkisinin sağlıklı yürümesi, yürütülmesi mümkün değildir.

Bunun bilincinde olan Atatürk de çeşitli kurumları harekete geçirmiş, Cumhuriyet döneminde bütün devrimler sürecine Türkiye Büyük Millt Meclisi (TBMM), Halk Fırkası, ordu, eğitim ve hukuk sistemi resmi kurumlar olarak öncülük etmesine; özellikle Türk Ocakları, Halkevleri ve basın ise devrimleri savunan, tanıtan kültürel kurumlar olarak Türk modernleşmesine destek vermişlerdir (Akseki, 2014, s.981). Atatürk, Türk Ocakları'ndan Türk tarihine, kültürüne sahip çıkmalarını isterken; Halkevi şubelerinde eğitime, sanata yer verilerek vatandaşların yetiştirilmesine çalışılmıştır. Belli bir süre Türk Ocakları ve ardından Halkevleri, devletin halkla bütünleşmesi, kaynaşması, devrimlerin halka tanıtılması noktasında önemli kültür kurumları olmuşlardır (Bayındır, 2010, s.20). Benzer şekilde Hakimiyet-i Milliye, İrade-i Milliye ve Anadolu Ajansı da basın gücü olarak yurt içinde-yurt dışında hem verilen mücadelenin ifade edilmesinde, hem başka bölgelerde yaşayan Müslümanların Türklere maddi ve manevi desteğinde, hem de Cumhuriyet sonrasında inkılapların toplumun geneline anlatılmasına, yaygınlaştırılmasına destek olmuşlardır.

Mustafa Kemal Atatürk milli mücadele sürerken, gerek ekonomik, sanayi, tarımsal, sağlık gerekse kültür sanat alanlarında reformlarını

hazırlayarak her şeyiyle güçlenmiş, yenilenmiş yeni bir ülke inşa etme çabaları içindeydi. Yıkılmış, parçalanmış bir imparatorluğun küllerinden birçok yenilikler ve devrimlerle yeniden yeşertmeye çalıştığı Türkiye'nin itibarını geri kazanmak için de hem yurt içinde hem de yurt dışında yoğun çalışmalar yürütülmüştür.

2. *Cumhuriyetin İlk Yıllarındaki Kültür-Sanat Politikaları*

Kültür politikaları, geçmiş kültürel yapının değerlerinin, içinde olunan zamana aktarılması, var olan kültürün korunması, gelecek kuşaklara aktarılması hususundaki çalışmaları kapsar. Kültür politikaları toplumun değerleri üzerine inşa edilir.

Günümüz ve geleceğin kültür yapısının belirlenmesinde, kültürel mirasın korunması ve tanıtılmasında kültür politikaları etkin bir rol oynar. Bilimsel çalışmalarla akılcı ve gerçekçi olarak saptanan kültür politikalarının ilkeleri, toplumun gerçeklerine maddi ve manevi değerlere uygun esaslara dayandırılır. Eğitim ve kültür politikaları millidir. Kültür politikaları evrensellikten kopmadan kültürel değişim ve gelişimle sağlıklı, ilkeli politikalarla sürer (Artun, t.y.). Atatürk de yaptırdığı araştırmalar, kurduğu kurumlarla gerçek milli Türk kültürünü ortaya çıkarıp bunun üzerine öz Türk kültürü ile evrensel kültürü birleştirmek üzere çalışmalar yürütmüştür.

Cumhuriyetin kurulmasıyla kültür politikalarını millilik üzerine kuran Atatürk, Milli Mücadele'yi de milli maddi ve manevi güçlerle başarmıştır. Daima milleti ön planda tutan Atatürk, bunun için ilk önce irade-i milliyeyi yani millet iradesini harekete geçirmiş, daha sonra da hakimiyet-i milliyeyi yani milletin kendi kendini idaresi prensibini yerleştirmiştir. Onun medeniyet-kültür savaşı da yine millet için ve

milli olmuştur. Gerçek Türk kimliğini, kültürünü ortaya çıkarmak için Cumhuriyet nesillerine yeni, orijinal bir kültür zemini bırakmak için gayret sarf etmiştir (Süslü, 1995, s.23).

Atatürk yaptığı inkılaplar ve yeniliklerle bir kültür ve medeniyet değişimine imza atmıştır. Bu değişim, Türk Milleti için bir dönüm noktası olmuştur. *“Değişme yeteneğini yitirmiş sosyal sistemler hayatta kalma imkanını da kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalabilirler.”* diyen Atatürk, Türk Milletini muasır medeniyetler seviyesine çıkarma niyetiyle çıktığı yolda toplumun siyasi yapısından, idari kurumlarına, inanç ve düşünce yapısından, terbiyesine, kanunlarına, kültür-sanatına, ekonomisinden sağlık sistemine kadar bütünsel bir sosyal değişimin kapılarını açmıştır (Bayındır, 2010, s.12).

Kültür ve uygarlığı birbirinden ayırmayan Atatürk, kültürü *“Bir toplumun devlet hayatında, düşün hayatında (bilim, toplumbilim ve güzel sanatlar) ve ekonomik hayatta (tarım, ticaret, kara-deniz-hava ulaştırmacılığı) yapabildiği şeylerin bileşkesidir.”* şeklinde tanımlamıştır. Atatürk ulusların, evrensel düzeyde ancak kendi öz kültürlerinin o düzeye ulaşmış olması ile yer alabileceklerine ve uluslararası ilişkilerde kültürün en etkili bağı oluşturabileceğine inanmaktadır (Turan, 2010, s.32-34).

Değişim konusunda ısrarlı ve radikal bir tutum sergileyen Atatürk, en başta eğitime çok önem vermiş ve toplantılarda, meclis konuşmalarında her zaman her yerde eğitim ve kültür meselelerini bir arada ele almıştır. Kültür, medeniyet ve eğitim üçgeni, hayatının vazgeçilmez ana konuları olmuştur. Atatürk, Meclisin açılış konuşmalarında eğitim ve kültür meselelerini bazen bir arada, bazen de ayrı ayrı ele alarak gündeme getirmiştir. Fakat eğitim konusu sürekli tartışılırken, 1923-31 yılları arasında kültür meselelerinin hiç gündeme getirilmemesi ancak 1932 sonrası kültürel sorunların tartışılması dikkat çekicidir. 1936 ve 1937,

Atatürk'ün kültür meselelerine en fazla ağırlık verdiği yıllar olmuştur. Örneğin, 1936 Meclis konuşmasında güzel sanatlardan tarihe, dilden arkeolojiye kadar birçok çalışmadan söz etmiştir (Bayındır, 2010, s.21-22).

Eğitimi; gelişmenin, değişimin ve medenileşmenin dinamosu olarak gören Atatürk, çocukların, gençlerin ve tüm diğer vatandaşların eğitim alabileceği mektepler, yüksekokullar, üniversiteler, sanat enstitüleri, teknik eğitim okulları, öğretmen okulları, Halkevleri, konservatuarlar gibi çeşitli eğitim kurumlarının hızla hayata geçmesi ile çağdaşlaşarak tam bağımsızlık mücadelesini kazanacağına inanmıştır.

Kültür ve dil sorunlarına verdiği önem doğrultusunda Maarif Vekâleti'nin resmi adının Kültür Bakanlığı olarak değiştirilmesini isteyen Atatürk, kültürü, bir yandan ulusal ve evrensel değerlerin toplamı yani hem “hars” hem de “uygarlık” olarak yorumlarken, diğer yandan insanoğlunun kendine özgü nitelik ve yeteneklerine ilişkin bir olgu, bir üstün birikim olarak değerlendirmektedir. Ulusal kültürün, ulusun kendi öz kaynaklarından ve yaşam biçiminden doğup, beslenen kültür olduğunu çok iyi bilen Atatürk de “*Ulusal kültür, en yüksekte göz diktiğimiz idealdir*” sözüyle kültürümüzün ulusallığını ilke edinmiştir (Özdenoğlu, 2009, s.656, 660).

Bu nedenledir ki Cumhuriyetin ilk yıllarında eğitim ve kültür, hükümet programlarında ilk sıralarda yer almıştır. Kültürü, Cumhuriyet rejiminin temeline yerleştiren Atatürk, Türk kültürünün ulusallaşarak, evrensel boyutlara ulaşması için savaş vermiştir. Atatürk'ün bilime, araştırmaya dayalı yeni anayasa, medeni kanun, kadınlara sosyal-kültürel-siyasal-ekonomik hakların tanınması, alfabe, dil, güzel sanatlar, saat, takvim, giyim-kuşam, edebiyat, müzik, plastik sanatlar gibi kültür politikaları ile Türk toplumu çağdaş devrimlerle tanışmıştır. Hilafetin kaldırılması,

Cumhuriyet'in ilanı sonrasında başlayan Tevhid-i Tedrisat kanunu ile eğitim-öğretimin birleştirilmesi, dil kurultayları, tarih kurultayları, dil-tarih araştırmaları, Türkçe'nin ulusal olduğu kadar kültür ve bilim dili haline gelmesi, 1924'te kurulan Milli Eğitim Bakanlığı öğretmen okullarının yaygınlaştırılması, yurtdışına öğrenci gönderilmesi, halk eğitimi, Millet Mektepleri, ilköğretimin zorunlu kılınması, köy enstitüleri, gün ışığına çıkarılan Türk-İslam klasikleri, Hasan Âli Yücel bakanlığı döneminde Türk kültür hayatına kazandırılan çeviri, dünya klasikleri, Devlet Resim Heykel Müzesi, devlet tiyatroları, UNESCO kurucu üyeliği ile ulusal kültürün geliştirilmesi, şekillenmesi hedeflenmiştir (Kongar, 2008, s.50-54).

Atatürk, Cumhuriyet'in ilanının ardından başlattığı inkılapları bizzat “ilham ve kuvvet kaynağı” olarak gördüğü Türk Milletine anlatmak, gelen tepkiler ışığında inkılaplar zincirine yeni halkalar eklemek amacıyla sık sık yurt içi gezilerine çıkmıştır. Bu yurt gezilerinde başta gençler olmak üzere halkla iç içe olmaya özen göstermiş, gezileri esnasında mesajlarını millete iletecek kurum ve kuruluşlara önem vermiş, belediye, okul gibi resmi kurumlara, Türk Ocağı/Halkevi, İdman Yurdu gibi sivil kuruluşlara özellikle uğramış, halkla yüz yüze görüşmüş, faaliyetlerini övmüştür. Bu sayede milletiyle birebir, samimi görüşmeler yapan Atatürk, halkın tepkilerini, şikâyetlerini yerinde dinlemiş, kimi zaman o anda kimi zaman da Ankara'da meclis veya hükümet aracılığıyla çözümler üretmiştir. Atatürk, herhangi bir yenilik getirmeyi düşündüğünde bunu ilk kez yurt gezilerinde halka hitaben yaptığı konuşmalarında dile getirmiş, halkın tepkisini ölçmüş ve gelen tepkilere göre de inkılapları şekillendirmiştir (Küpeli, 2007, s.124, 134).

Atatürk özellikle Türk milli kültürüne, diline, tarihine fazlasıyla önem vermiş, bir yandan bilimde, fende, sanayide, teknikte, eğitim ve kültürde ilerleyen, yükselen Batı'nın çalışmalarını yakından takip etmiş;

diğer yandan, kendi milli kültürümüzü, sanatımızı koruyup geliştirerek, çağdaş medeniyete önce ulaşmak, sonra da onun üzerine çıkma gerektiği inancını çeşitli vesilelerle dile getirmiştir. Atatürk'e göre; edebiyat, resim, heykel, müzik, tiyatro, mimari gibi bütün güzel sanatları, kültürün oluşumu içinde ele almak ve değerlendirmek gerekir. Bu inançla, *“Bir milleti yaşatmak için bir takım temeller lazımdır ve bilirsiniz ki, bu temellerin en mühimlerinden biri sanattır. Bir millet sanat ve sanatkârdan mahrumsa, tam bir hayata malik olamaz.”* diyerek kültür platformunda, sanata ve sanatkâra verdiği üstün değeri, veciz bir şekilde dile getirmiştir (Göçkün, 2006).

Edebiyat başta olmak üzere heykel, resim, musiki gibi konularına ayrı bir değer ve önem veren Atatürk, bütün güzel sanatları milli kültürün öz, ayrılmaz bir parçası kabul etmiştir. Sanatta da Batı'ya yönelmek gereği inancı ile *“Bizler alaturka musikiye alışmışız, ama yeni nesiller alafranga musikiye çalışmalıdırlar. Çocuklarımızın, gelecek nesillerin musikisi, Garb medeniyetinin musikisidir.”* demiştir. Bununla birlikte, bir gün Çankaya Köşkü'ndeki İncesaz Heyeti şefi Emekli Binbaşı Hafız Yaşar Okur'a: *“Biz Garb'inkini hürmetle dinlediğimiz gibi, bizim musikimiz de bütün dünyada hürmetle dinlenecek bir halde olmalıdır.”* diyerek, sentezci tavrını da ortaya koymuştur (Göçkün, 2006). Atatürk, Türk milli kültürünün yükselmesini, güçlenmesini ne kadar arzulamışsa, bir o kadar da gelişmiş milletler seviyesine ulaşmasını, onlarla yarışır konumda olmasını hedeflemiştir. Gelişmiş, ileri ülkeler sınıfına dâhil bir Türkiye'nin inşası için Atatürk, yaptığı tüm inkılaplarda toplumsal, sosyal, bilimsel, ticari, sanatsal, kültürel alışverişleri desteklemiş ve bu doğrultuda değişim stratejilerini geliştirmiştir.

Atatürk bu görüşleriyle *muasır medeniyetler seviyesine* ulaşmanın yolunun birebir Batıyı taklit etmekten ziyade, Batı'nın gelişmesini sağlayan akılcı, bilimsel yolların ulusal değerlerle kesişerek

harmanlanması gerektiğinin altını çizmektedir. Özdenoğlu da (2009, s.661) Atatürk'ün kültür politikalarında hem ulusal ve hem uluslararası değerlere benzer şekilde önem verdiğini, tüm ulusların birbirlerinden yararlanma hakları olduğunu çünkü kültür, sanat ve bilimin insanlığın ortak malı olduğunu, bu düşüncenin de dünya barışını getireceğini vurgulamaktadır. Özdenoğlu'nun da belirttiği üzere, Atatürkçü kültür felsefesi Yunus'u sevmemize, Beethoven'dan zevk almamıza engel değildir. Karacaoğlan, Dadaloğlu ya da Pir Sultan'la bir senfoni yaratmak, ulusal değerlerimizi tüm dünyaya sevdirmenin bir başka akılcı yolu olacaktır.

Tüm bu söylemler, demeçler ve izlenen Atatürkçü kültür politikaları, kültürel diplomasinin ve uluslararası halkla ilişkilerin amaç ve hedefleri ile birebir örtüşmektedir. Bir akıl, bilim, felsefe adamı olan Atatürk aldığı hemen her kararla, başlattığı her yenilikle ve bunlara çizdiği strateji ile hem ulusal hem de uluslararası diplomasi konusunda bir deha olduğunu defalarca ispatlamıştır.

Atatürk, Türk milli kültürünün canlanması, geliştirilmesi arzusunun yanı sıra kültürel mirasımızın uluslararası boyutlara taşınması, yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin uluslararası tanınırlığının, saygınlığının artırılmasına büyük önem vermiştir. Bu amaçla çok yoğun çalışmalar sonucunda kültür ve sanatı güçlendirecek, besleyecek birçok kurum hayata geçirilmiştir.

Cumhuriyet ilan edildikten sonra, her alanda olduğu gibi güzel sanatlar alanında da çalışmalar bir disipline bağlanmıştır. Osmanlı'dan, intikal eden Darü'l Elhan, Darü'l Bedâyi, Muzika-i Hümayun ve Sanayi-i Nefise Mekteb-i Ali'si yeniden yapılandırılmış, adları değiştirilmiştir (Tan, 2001). Sanat alanındaki çalışmaları yönlendirmek ve yeni sanatçıların yetişmesini sağlamak amacıyla

Ankara’da 1924’de bir *Musiki Muallim Mektebi* kurulmuş ve okul 1936’da *Devlet Konservatuarı* haline getirilmiştir. Buradan mezun olan sanatçıların oluşturduğu *Devlet Tiyatrosu*, *Devlet Operası ve Balesi* ve ardından *Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası* kurulmuştur. Ayrıca Cumhuriyetin ilk yıllarında açılan *Gazi Terbiye Enstitüsü*’nde Resim-İş, Müzik bölümleri ile de çalışmalara öğretmen yetiştirmek yolunda hız verilirken, *Devlet Resim ve Heykel sergilerinin* açılması girişimleri başlamıştır. Bütün sanat dallarında, uluslararası çapta değer taşıyan sanatçılar, Türkiye’ye davet edilirken, her alanda yurtdışına gönderilen sanatçılarla da, Türk kültür ve sanatının uluslararası boyuta ulaşması hususunda çok ciddi ve önemli adımlar atılmıştır (Göçgün, 2006).

3. *Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türk Kültürü ve Sanatının Uluslararası Platformda Tanıtımı*

Milli mücadelenin kazanılmasının ardından adeta kültürel bir savaş başlatan Atatürk, toplumsal, kültürel, siyasi, ticari değişimlerle Türkiye’nin tekrar ayakları üstüne kalkmasını ve evrensel platformda tekrar söz sahibi, saygın, itibarlı bir ülke olmasını hedeflemişti. Ancak yapılan inkılapların o güne kadar birçok şeyden habersiz yaşayan halk arasında yayılması, benimsenmesi kolay olmamıştır. Bu sebeptendir ki 1930’lu yıllar hem inkılapların hayata geçirilmesi hem de halka aktarılması konusunda tarihsel bir geçiş dönemi olarak kabul edilmektedir. Harekât üssü Ankara olan bir kültürel mücadele başlatan Atatürk’ün yaptığı, yapacağı inkılapları halka tanıtması, Türkiye Cumhuriyeti’nin bir ulus kurma çabaları, Türkiye’de halkla ilişkiler kavramı ve içeriğini, o dönemki örneğin Amerika ve Avrupa’nın kullandığı halkla ilişkilerden farklı olarak şekillendirmiştir. Atatürk’ün gezilerinde yaptığı tanıtımlar, anlatımlar, söylevler yeni Cumhuriyet’in

ve Atatürk'ün en önemli halkla ilişkiler faaliyetleridir.

Cumhuriyetin ilanı sonrası hızla bir değişim, gelişim, yenilik sürecine giren Türkiye ve Atatürk inkılapları tüm dünyanın beğenisini, ilgisini ve takdirini toplamıştır. Bu süreci merak eden birçok yabancı lider Atatürk'ü, Türkiye'yi ziyaret etmiş ve bilgi almıştır. Kültürel diplomasi noktasında baktığımızda elbette hem ekonomik hem de yetişmiş kişi noktasında henüz emekleme aşamasında olan yeni bir ulus için yurt dışında kültürel, ekonomik, sanatsal temsiliyet göstermesi çok zor olmakla birlikte kısıtlı bütçelerle yine de yurt dışına her alanda eğitim görmeye gençler gönderilmiş, ekonomik, kültürel iş birlikleri gerçekleştirilmiştir. Türkiye'deki bu değişim ve gelişim rüzgârına dâhil olan yabancı uzmanlar, bilim adamları da toplumsal olarak karşılıklı diyalogların kurulması, ilişkilerin güçlendirilmesi adına önemli roller oynamışlardır.

Kültür politikalarına eğitim, eğitim ordusu ve kültür üçgeninde bakıldığında, 1933 yılı ayrı bir öneme sahiptir. *İstanbul Darülfünun* yerine kurulan İstanbul Üniversitesi bu değişim sürecinde önemli kültür kurumlarından birisi olarak varlığını korumuştur. Bu yıllarda Almanya'daki Nazi iktidarı nedeniyle ülkelerini terk eden bilim adamlarına Atatürk kapılarını açmış ve onların yardımıyla hem üniversitelerin hem de kültürel yaşamın şekillenmesini hızlandırmıştır. Alman bilim adamları, Atatürk'ün onlara sundukları özgürlükçü kültür ortamından yararlanarak Türkiye'de çalışmışlar, Türk gençlerini yetiştirmeye ve bilimi yaymaya çalışmışlardır (Bayındır, 2010, s.19).

Kültürel diplomasi kapsamında bugünkü anlamıyla eğitim-değişim programları olarak değerlendirebileceğimiz kapsamda örneğin Selim Sırrı Tarcan, İsveç'te; Vildan Aşır Savaşan, Çekoslovakya'da halk eğitimi konusunda çalışmalar ve araştırmalar yapmak üzere Avrupa'ya

gönderilmişlerdir (Çakan, 2004, s.36-37). Öğrenilen halkevleri, halk eğitimi modelleri Türk toplumunun ihtiyaç ve beklentilerine göre uyarlanarak faaliyete geçirilmiştir. Dil, tarih, edebiyat, güzel sanatlar, temsil, spor, içtimai yardım, halk kursları, kütüphane, köycüler şubesi, müze ve sergiler olmak üzere çeşitli kol ve şubelerden oluşan ve hızla yayılan bu halkevlerine yabancı temsilciler de ilgi göstermekteydi. Özellikle Ankara Halkevi, yabancı devlet adamlarının uğrak yeri olmuştur. 1935'te güzel sanatlar şubesinin düzenlediği sergi ve konserlerde sadece Türk sanatçılar değil, çok sayıda yabancı ressam ve müzisyenin de eserleri sergilenmiştir (Bayındır, 2010, s.53-54).

Benzer şekilde 1917'de öğrenim için Almanya'ya gönderilen Türk öğrenciler, orada bir Türk Öğrenci Dernekleri Birliği kurmuş ve Türkçülük alanında çalışmalar yürütmüşlerdir. Başlarında Bekir Sıtkı Oransay'ın bulunduğu bu gençler, 1924'te Latin kökenli yeni Türk alfabesini geliştirmişler ve bu alfabeyi tanıtmak için Berlin'de Yeni Yazı adlı bir dergi çıkarmışlardır. 1926'da Bakü'de toplanan *Birinci Türkoloji Kongresi'nde* de Rusya Türkleri için Latince'den alınan yeni alfabenin kabulüne karar verilmiştir (Turan, 2010, s.94).

Atatürk tarafından ilk milli enstitüsü olarak kurulan *Türkiyat Enstitüsü'nün* de amacı hem Batının Türk tarihi, kültürü ve dünyasına bakış açısını değiştirmek, var olan yanlış bilgileri silmek hem de Türkoloji sahasında ulusal birliği sağlamak, uluslararası ilişkileri geliştirmek bu sahalardaki araştırmalarda başka araştırma kurumlarına önderlik yapmaktır (<http://turkiyat.istanbul.edu.tr/?p=6372>, 2017).

Birçok alanda olduğu gibi ülkenin tarihine, geçmişine büyük önem veren Atatürk'ün direktifleriyle arkeoloji eğitimi için de çok sayıda genç Avrupa'ya eğitime gönderilmiş ve bu araştırmaların başında Türk uzmanların da olmasıyla tarihi eserlerin korunması sağlanmış, yabancı

uzman ve kurumlar tarafından yurt dışına kaçırılması engellenmeye çalışılmıştır.

Yabancı uzmanların yaptığı kazılarda çok sayıda tarihi eser gün yüzüne çıkarılmıştır. Çeşitli bölgelerde yabancı uzmanlar Hükümetin verdiği izin ve onay çerçevesinde kazılarını yapmış, hatta içlerinden Türk ve Bizans sanat eserleri uzmanı mimar Alexandre Raymond, Eylül 1933'te Paris'te açtığı Şark Sanatları Sergisi'nde Türk ve Bizans mimarisine ve tezmini (süsleme) sanatlarına ait eserleri teşhir etmiştir.

Öte yandan Türkiye'deki arkeoloji çalışmalarını ve müzelerini yakından incelemek için de gelen yabancı uzmanlar olmuştur (Bayındır, 2010, s.275-276).

Bu dönemde her fırsatta yurt dışındaki toplantılara katılım sağlanmaya çalışılmış ve Türkiye'nin değerleri, zenginlikleri gösterilmeye gayret gösterilmiştir. Bayındır'ın (2010, s.279, 292) aktardığı üzere, 1935'te Türk Tarih Kurumu As Başkanı Afet İnan, *Cenevre Tarih Arkeoloji Cemiyeti Konferans Salonu*'nda Alacahöyük'te yapılan kazılar hakkında Fransızca bir konferans vermiş; 1938'de de Prof. Dr. Fuat Köprülü, Zürih'teki *Tarihi İlimler Sekizinci Arsuulusal Kongresi ve Arsuulusal Yirminci Müsteşrikler Kongresi*'nde yeni Türkiye'yi temsil etmiştir. 1937'de Bükreş'te *17. Beynelmilel Antropoloji ve Prehistorik Arkeoloji Kongresi*'ne Afet İnan başkanlığında bir heyet ile katılım gösterilmiştir. Kongrede, Türkiye'deki arkeolojik ve antropolojik çalışmalar anlatılmıştır. Romanya'daki arkeoloji kongresine katılan Afet İnan, Türkiye'nin arkeoloji ve antropolojiye verdiği önemi aktarmıştır. 1938 yılında Kopenhag'taki *Antropoloji ve Etnoloji Milletlerarası Kongresi*'ne katılan antropolog Prof. Dr. Şevket Aziz Kansu ve arkeolog Remzi Oğuz Arık, Türkiye'deki alanla ilgili çalışmaları tanıtmışlardır. Bayındır (2010), Cumhuriyet'in ilk yıllarında

uluslararası toplantılara, kongrelere katılıma büyük önem verildiğinin, hatta Maarif Vekâleti bütçesinden konferanslar ve uluslararası sergiler için özel bir hesap açıldığının altını çizmektedir.

O dönemde hem tarihi eserlerimizi korumak, Türk topraklarının birçok medeniyete vatanlık yaptığını göstermek hem de mimari ve sanatsal eserlerimizi yurt dışına tanıtmak amacıyla çok sayıda müze ve kurum açılmıştır. Atatürk'ün üstün çabaları sayesinde ülke genelinde Aspendos, Bergama, İznik, Alacahöyük gibi değerli kazılar yapılmış; Topkapı Sarayı, Konya Mevlana Dergâhı, Ayasofya, Kariye müze kapsamına alınmış; İstanbul Resim ve Heykel, Ankara Etnografya, Anadolu Medeniyetleri Müzeleri açılmıştır. Hepsi başlı başına ayrı bir değer içeren bu eserler ve kurumlar, sadece Türk kültürünün değil aynı zamanda dünyanın kıymetli hazineleri arasına girmiştir.

Atatürk'ün “*en zor inkılap*” olarak tanımladığı müzik alanında da çok değerli çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Hem milli Türk müziğinin yükseltilmesi hem de çok sesli Batı müziği ile Türk müziğinin sentezlenerek çeşitlenmesi denenmiştir. Batı müziği tekniğinin getirilmesi ve halkın müzik zevkinin geliştirilmesi konusunda Atatürk çok ısrarla çalışmıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında halkın müzikteki yenilikleri kavraması, bir müzik anlayışının gelişmesi ve yayılması çok zor ve ağır ilerlemekteydi. Bu zorluk sadece Batı müziğine karşı değil, Türk müziğinin gelişiminde ve yayılımında da vardır.

Atatürk, 1934 Kasım ayında TBMM'nin açılış töreninde “*Ulusal ince duyguları, düşünceleri anlatan yüksek deyişleri, söyleyişleri toplamak, onları bir an önce genel son müzik kurallarına göre işlemek gerekir. Ancak bu düzeyde Türk ulusal müziği yükselir, evrensel müzikte yerini alabilir.*” şeklinde konuşmuştur. Bu amaçla Musiki Muallim Mektebi içinde bir Milli Musiki ve Temsil Akademisi

ve ardından Ankara Konservatuvarı kurulmuştur. Konservatuvarın açılmasında ve gelişiminde Alman Paul Hindemith ve sonrasında Carl Ebet çok etkin olmuştur. Avrupa’da öğrenim görmüş Türk gençleri de görev aldıkları Ankara ve İstanbul Konservatuvarlarında çoksesli müziğin yaygınlaşmasında etkin olmuşlardır. Türkiye’ye çağrılan Macar besteci Bela Bartok ve Adnan Saygun, birlikte Anadolu’da yaptıkları araştırma ile Halk Müziği ile ilgili pek çok derleme yapmış ve bir Halk Müziği arşivi kurulmuştur (Turan, 2010, s.301).

Müzik alanında bir diğer gelişme de yine Atatürk’ün öncülüğünde kurulan Türk operasıdır. Türkiye’de ilk operalar ülkeye gelen yabancı topluluklar tarafından sergilenmiştir. 1930’da bir Opera Derneği kurulmuş ve ilk özgün Türk operası “Özsoy *Destanı*” da 19 Haziran 1934’te İran Şahı Rıza Pehlevi’nin ziyareti sırasında Ankara Halkevi’nde oynanmıştır. (Turan, 2010, s.303). İran Şahı Rıza Pehlevi adına hazırlanan opera ve geceyle Türkiye-İran dostluğunun kurulması konusunda önemli adımlar atılmıştır. Ankara ziyareti sırasında İran Şahı Rıza Pehlevi müzeleri, Kız Enstitüsü’nü, Ankara Barajı’nı, Ziraat Enstitüsü’nü, Askeri fabrikaları, Musiki Muallim Mektebi’ni gezmiştir. Aynı yenilikleri kendi ülkesinde yapmak isteyen İran Şahı, Ankara ziyaretinden sonra Atatürk’le birlikte 20 Haziran - 6 Temmuz 1934 tarihine kadar, Eskişehir, Afyon, Balıkesir, İzmir, Çanakkale ve İstanbul’u kapsayan bir inceleme gezisine çıkmışlardır (Çetinsaya, 1999, s.168). Atatürk hem Özsoy, Taşbebek, Bayönder gibi yapıtlarla, müzik ve opera alanına eserler eklenmesinde öncülük etmiş hem de çağdaş Türk eserlerinin yazılıp yurt içinde ve yurt dışında oynanmasına vesile olmuştur.

Bale de yine Atatürk’ün çabası ile Türkiye’de hayat bulmuştur. Atatürk’ün davetiyle Türkiye’ye gelen Rus Lydia Krassa Arzumanova’nın başında bulunduğu bir bale okulu açılmıştır. Öğrencileri ile ilk

gösterilerini 1931'de Casa d'Italia'da yapan Arzumanova, Türkiye'de bale eğitiminin gelişimi konusunda önemli katkılar sunmuştur. Ancak 1945'lere kadar bale konusunda çok ciddi adımlar atılamamıştır.

Modern Batı müziklerini icra edecek Cumhurbaşkanlığı Filarmoni Orkestrası da yine başta Alman ve Rus müzisyenlerin desteği ile kurulmuştur. Dr. Praetorius yönetimindeki Orkestra, ilk konserini 1935 yılında Cumhuriyet Bayramı'nda Mecliste vermiş ve ardından çok sayıda konser vermeye devam etmiştir (Bayındır, 2010, s.326). Ancak müzikte yapılan inkılap ve çalışmalar sıklıkla da eleştirilere ve direnişe maruz kalmıştır. Oysaki Atatürk'ün amacı Türk halkına, gençlerine müzik, resim, tiyatro gibi sanat dalları ile yeni ufuklar açmaktı. Bunun için de çok sayıda genç eğitim almak için Avrupa'nın çeşitli ülkelerine gönderilirken, bir o kadar da yabancı şef, besteci, uzman, kadroları ve konservatuarları kurmak ve gençleri eğitmek üzere Türkiye'ye davet edilmekteydi.

Kültürel ilişkilerin geliştirilmesi ve kültürel diplomasının sürdürülebilmesi için uluslararası çaptaki etkinlikler çok önemlidir. Buna örnek olarak da Alpan (1989, s.2206) 1935'te İstanbul'da düzenlenen *Uluslararası Balkan Folklor Festivali*'ni vermektedir. Beylerbeyi Sarayı'nda yapılan bu ilk uluslararası halk oyunları festivaline Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya, Yunanistan gibi ülkeler katılmışlardır.

1930'ların başı itibarı ile Yeni Türkiye, yabancı sanatçılar ve topluluklar için müthiş bir cazibe merkezi haline gelmiştir. Çok sayıda sanatçı Türkiye'nin hem yeni yüzünü tanıyabilmek hem de ikili ilişkileri geliştirmek adına Türkiye'ye ziyaretlerde bulunmuşlardır. Ankara ve İstanbul'da pek çok konser, gösteri sergilenmeye başlamıştır. 28 Temmuz 1930'da Bulgaristan'ın Stara-Zagora şehri korusu ile

Sofya Opera sanatkârlarından oluşan bir musiki heyeti İstanbul'da hem Bulgarca hem de Türkçe parçalardan oluşan bir konser vermiştir. Ankara Türk Ocağı salonunda da Alman sanatçıların katıldığı bir konser düzenlenmiştir (Bayındır, 2010, s.380).

Dönemin Sovyetler Birliği'nde kendi kültürel ideolojisini yaymak üzere VOKS (Sovyetler Birliği Kültürel Temaslar Cemiyeti) adlı bir teşkilat kurmuştur. Kültürel ilişkileri siyasi ilişkilerin bir parçası olarak gören Sovyetler, VOKS yardımıyla Türkiye'nin kuruluşunun onuncu yılı şerefine Moskova Devlet Konservatuvarı'nda 29 Ekim 1933'te bir konser vermiştir. Konser radyo aracılığıyla Türkiye'de de yayınlanmış, konserde Ulvi Cemal Erkin ve Ekrem Zeki Üngör'ün de eserleri seslendirilmiştir. VOKS, iki ülke arasındaki ilişkileri güçlendirebilmek için 19 Şubat 1934'te bir Çağdaş Türk Müzik Gecesi düzenlemiş ve konseri radyodan yayınlamıştır. Konserde hem Türk hem de Sovyet bestelerine yer verilmiştir. Bahar 1934'te de Ankara Konservatuvarı Müdürü Zeki Bey ve viyolonist Ekrem Zeki Bey, müzik alanındaki gelişmeleri, müzeleri, sergileri göstermek amacıyla Moskova'ya davet edilmişlerdir. Karşılıklı bilgi alışverişini artırabilmek adına Türk sanatçılar da Moskova'da üç konser vermişlerdir. Hatta VOKS, Muhsin Ertuğrul'u 1925 yılında Moskova'ya davet etmiş ve Ertuğrul sayesinde Rus edebiyatını ve tiyatro eserlerini Türk okur ve izleyicilerine tanıtmaya çalışmıştır. 1935 yılında ise GABT (Devlet Akademi Bale ve Tiyatro) Ankara, İstanbul ve İzmir de bedava halk konserleri vermişlerdir. 1936 yılında da Ahmet Adnan Saygun, Cemal Reşit Rey, Ulvi Cemal Erkin gibi Türk besteciler bir müzik festivali için Moskova'ya gitmişlerdir (Tacibayev, 2004, s.205-209).

1930 ve 1931 yıllarında sıkça gerçekleşen uluslararası etkinliklerde Türk sanatçıları yurt dışında turnelere çıkmış ve büyük beğeni toplamışlardır. Bu turnelerin asıl amacı, Türk musikisini yabancı,

komşu ülkelere tanıtmak idi. 1931 sonlarında Hüdadat Hanım, Fahir Hanım, Cennet Hanım, Tanburi Refik gibi sanatçılardan oluşan kalabalık bir müzik grubu Atina'dan başlayan bir Balkan Turnesi'ne çıkmış ve ilgiyle karşılanmıştır. Atina'da verilen konser, özellikle ikili ilişkilerini düzeltme yolunda olan iki ülke için bir yakınlaşma vesilesi yaratmıştır. 1930 yılında Fransız Sinema Kumpanyasının "Milletler Şarkısı" isimli filmde şarkı söyleyecek kişileri seçebilmek için Paris'te düzenlediği ses yarışmasına katılan Hüdadat Hanım altıncı olmuştur. Çekilen bu film mevsim sonunda İstanbul'da da gösterime girmiştir. Bu döneme damgasını vuran popüler etkinliklerden biri de güzellik yarışmalarıdır. 1928'deki yarışmayı Feriha Tefik kazanırken, dünya çapında yapılan yarışmalara katılan Türk kızları çoğu kez ülkeye derece ile dönmeyi başarmışlardır. Hatta 1932 yılındaki dünya güzellik yarışmasında Keriman Halis Hanım dünya güzeli seçilmiş ve Ankara'dan büyük takdir toplamıştır (Bayındır, 2010, s.385-386).

Halkı eğitmek, kültür ve görgü düzeyini yükseltmek yenilenme, değişim hedeflerinden biriydi. Cumhuriyet döneminde tiyatro da kültürel gelişimin önemli basamaklarından birisi olmuştur. Tanzimat döneminde başlayan Batı tipi tiyatro çalışmaları 1923 sonrası gelişimini hızlandırmış ve Türk tiyatrosuna çok sayıda sanatçı kazandırmıştır. Atatürk'ün destekleriyle özellikle Türk kadınlarının sahnelerde yer alması gerçekleşmiştir. Afife Jale'nin ardından Bedia Muvahhit sahnelerdeki ilk Müslüman kadın sanatçı olurken; Neyyire Neyir, Nazire Sedat ve arkalarından çok sayıda sanatçı sahnelerde rol almışlardır.

1914'te kurulan ilk tiyatro Dârülbedâyi'nin ardından Cumhuriyet sonrası, tiyatroyu ülke geneline yayma konusunda Türk Güzel Sanatlar Birliği, Halkevlerinin tiyatro kolları, Tiyatro Meslek Mektebi, Türk Akademi Tiyatrosu, Yeni Türk Ocağı Tiyatrosu, Milli Sahne, Türk Tiyatrosunu Himaye Cemiyeti, Türk Sanayi-i Nefise Birliği, İstanbul

Şehir Tiyatroları gibi birçok önemli girişimde bulunulmuştur. Atatürk tiyatronun gelişimini ve bu yolla halkın eğitiminin, görgüsünün yükseltilmesini fazlasıyla önemsemekteydi.

1930'dan itibaren Darülbedayi oyuncularının hem yurt içinde hem de yurt dışında turnelere çıktıkları, temsiller verdikleri bilinmektedir. Yunan tiyatro heyeti ile sıkı diyalogları olan Darülbedayi sanatçılarının yurt dışında özellikle Yunanistan'ı tercih ettikleri ve ortak projeler geliştirdikleri görülmektedir. Othello oyununu birlikte oynayan Türk ve Yunan sanatçılar büyük beğeni toplamış, özellikle Desdemona'yı Yunanca oynayan Bedia Muvahhit, sahnesiyle çok beğenilmiş ve ünü Yunanistan'a yayılmıştır. Muvahhit'in Yunanistan ziyareti Yunan gazetelerinde çok önemli haber olarak geçmiş, Yunan sanat camiası ve diplomasisi tarafından bir kabul resmi yapılmıştır. Benzer şekilde Yunanistan'ın o dönemki iyi oyuncularından Matmazel Aliki de Ekler Tiyatrosu'nda bir oyunda oynamıştır. Bu karşılıklı sanat alışverişleri Türk-Yunan yakınlaşmasında önemli adımlar atılmasına neden olmuştur (Bayındır, 2010, s.439-440).

Türkiye'deki tiyatronun başarıları yurtdışında da dikkat çekmiş ve Avrupa'da bu konuda bazı konferanslar düzenlenmiştir. Brüksel'de Liege Darülfünun profesörlerinden M. Bricteux *Türk Halk Tiyatrosu'na Dair* konulu bir konferans vermiştir. Benzer şekilde bu yükseliş İtalyan Giornale d'Italia (1928), New York Times (1930) gibi yabancı basının konuları arasına girmeyi başarmıştır (Bayındır, 2010, s.441).

Osmanlı döneminde önemli bir kültür ve sanat merkezi olan Sanayi-i Nefise Mektebi, 1927'de *Güzel Sanatlar Akademisi*'ne dönüştürülmesiyle aynı misyonuna devam etmiş ve çok sayıda değerli sanatçı yetiştirmiştir. Dönemin sanatçıları İbrahim Çallı, Feyhaman Duran, Hikmet Onat'ın akademinin güçlendirilmesi çalışmalarının yanı

sıra her bölümü için de Avrupa'dan uzmanlar getirilmiştir (Katoğlu, 1997, s.453-454). Yeni Resim Cemiyeti, Osmanlı Ressamlar Cemiyeti (Türk Ressamlar Cemiyeti), Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliği, D Grubu gibi oluşumlar altında toplanan, çoğunluğu Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde eğitim alarak ülkeye dönen resim sanatçıları, Türkiye'de çağdaş sanatın öncüleri olmuşlardır. Çeşitli dönemlerde açılan Ankara Sergileri, İnkılap Sergileri, Yurt Gezileri, Devlet Resim ve Heykel Sergileri, Galatasaray Sergileri hem çağdaş sanatın gelişiminin devamlılığı hem de yeni Cumhuriyet'in ideallerini yansıtmaya görevini üstlenmiştir. Sadece Türk sanatçıların değil Macar, İtalyan ve ağırlıklı olarak Sovyet sanatçıların olmak üzere çok sayıda yabancı sanatçının eserleri de Türkiye'de sergilenmiştir.

SSCB'de 31 Aralık 1935'te *Modern Türk Resimleri Sergisi* açılmıştır. Sergi açılışından iki hafta önce düzenlenen toplantıda İbrahim Çallı Türkiye'deki resim sanatının durumu ve güzel sanatlar eğitimi ile bilgiler aktarmıştır. Sergiye katılan Türk sanatçılar Moskova'daki atölyeleri, sanat müzelerini, sinema stüdyolarını, sanat akademilerini ziyaret etmişlerdir. Yaklaşık bir ay açık kalan sergiyi toplam 13 bin kişi ziyaret etmiştir. Ayrıca 1933'te Türkiye Cumhuriyeti'nin 10. Kuruluş yılı dolayısıyla Moskova'daki Doğa Kültürleri Müzesi'nde Türk halkının Milli Mücadelesi'ne dair Türk pankart ve afişleri sergilenmiştir (Kolesnikov, 2010, s.90-91).

Moskova'da açılan Modern Türk Resimleri Sergisi'ne ilişkin SSCB Kültür Bakanı Bubnova'nın sanat işlerini idare eden karısı Olga Bubnova Journal de Moscou gazetesinde yayınlanan yazısında; sergilenen eserlerin Türk mücadelesini, uyanan yenilikleri, ilerlemeyi gösterdiğini, bu ressamların yeni Cumhuriyetçi Türkiye'nin yeni unsurlarını ifade ettiğini belirtmektedir. Bubnova yazısında "*teşhir edilen Türk ressamlarının sanatı yeni Türkiye'nin destani tarihine ve*

bugünkü hayatına sıkıca bağlıdır ve diyebiliriz ki, Türk ressamları gelecek yıllar zarfında büyük milletlerine layık bir şeref mevkiini fethetmesini bileceklerdir.” (Uğurlu, 2003, s.293) diyerek hem yeni Cumhuriyeti hem de onun sanatçıları takdir etmektedir.

Sovyetler kendi ideolojilerini yayabilme kaygısıyla özellikle Türkiye’ye ayrı bir önem vererek ilişkilerini geliştirme çabasıydı. VOKS aracılığıyla gerçekleşen yakınlaşma geceleri, sergiler, film gösterimleri, tiyatrodaki Rus eserlerinin oynanması, Türk tiyatro ve müzik sanatçılarının SSCB’yi ziyaretleri, Türkiye ile ilgili filmlerin çekimi gibi çalışmalarla iki ülke arasında ortak çalışmalar yürütülmüştür. 1932’de Cumhuriyet’in 10. Yılı nedeniyle Sovyet-Türk ortaklığında bir film yapılması kararlaştırılmıştır. Sovyet yönetmen Sergey Yutkeviç’in başında olduğu ekiple çekilen *Türkiye’nin Kalbi Ankara* sadece Türkiye’de değil, Moskova, Leningrad (St.Petersburg), Harkov, Gorky gibi Rus şehirlerinde de gösterilmiştir. Bu film iki ülke arasındaki dostluğun ve iyi ilişkilerin geliştirilmesine önemli bir araç olmuştur. Hatta sonrasında Sovyet sinemacılar sayesinde Türkiye’de küçük bir film stüdyosu kurulmuştur (Kolesnikov, 2010, s.80-84).

Resim ve karikatür sergileri kültür ve sanat hayatının önemli etkinliklerinden biri olmuştu. 1937’de Paris’te Salon des Humoristes adlı karikatürcüler sergisine katılan Muvaffak Toyar’ın yirmi üç eseri jüri tarafından onaylanmış, eserleri ilgiyle karşılanmıştı. Dresden’de okuyan ve orada, *Altay Türk Talebe Birliği* adıyla bir kulüp kurmuş olan genç ressam Türk öğrencilerin katıldığı Dresden Sergisi’nde de benzer şekilde Türk eserleri çok beğenilmişti (Cumhuriyet, 1938).

Yeni Türkiye’nin ticari, siyasi gelişmelerinin yanı sıra sosyo-kültürel değişimlerinin dünya ülkelerine anlatılması, harap olmuş bir imparatorluğun ardından nasıl genç ve dinamik bir ülke kurulduğunun

gösterilmesi konusunda başta Atatürk ve yeni yetişen sanatçılar, bilim adamları, aydınlar büyük gayret göstermişlerdir.

Sosyal, kültürel, ekonomik, siyasi olarak yenilenen Türkiye Cumhuriyeti'ne batının bakışı Osmanlı Devleti'ne bakışından pek farklı değildi. Atatürk batının bu düşüncelerini kırmak, yeni Türk Devleti'ni tanıtmak ve uluslararası ekonomik ilişkileri artırmak amacıyla bir proje sunmuştur. 1926'da Atatürk, *“Bir gemi hazırlayın, içine ürettiğimiz malları koyun. Türk insanı binsin gemiye, uygar, güzel görünümlü, kadınlı, erkekli gemide Türk bayrağını dalgalandırın; Avrupa'nın belli başlı ülkelerine, şehirlerin, limanlarına uğrayın, Avrupalı'ya Türkiye'nin yeni yüzünü gösterin.”* diye talimat vermiştir (Özçelik ve Güneş, 2017, s.233).

Seyr-i Sefain İdaresi'nin Hollanda'dan aldığı Wilis adlı posta gemisi 'Karadeniz Vapuru' olarak yeni adıyla önce beyaza boyanmış, Naci Bey'in (Meltem) yönetiminde iç dekorasyonu yapılmıştır. Gemi için özel bir logo hazırlanmış ve bu logo afişlerin, mönü ve yolcu kartlarının, karton kutuların, ambalaj kağıtlarının, dokuz dilde basılan broşürlerin üzerine işlenmiştir. Olayın geçtiği döneme göre logonun dışında, yeni sayılacak hayret verici ayrıntılar tasarlanmıştır. Örneğin ziyaretçilere gösterilmek üzere belgeseller hazırlanmış, hatıra pulları bastırılmıştır. Tüm harcamalar, Ticaret Bakanlığı ve İstanbul Ticaret Odası (ITO) tarafından üstlenilmiştir (Kayar, 2005).

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin tanıtılmasına karar verilen her şey vapurun içine yerleştirilmiştir. Türk mavisi sırlı Kütahya çinileri; nakışlı, renkli Osmanlı, Yörük, Selçuklu, Acem halıları; gül, tarçın, sakız kokulu Hacıbekir'in lokumları; çeşmibülbül, laledan, gülabdan gibi cam ürünleri, Sümerbank kumaşları, Beykoz Kundura'nın ayakkabıları, Pertev kremleri, Sanayii Nefise'nin resimleri hatta Ankara tiftik keçileri bile stantlara konmuştur (Özçelik ve Güneş, 2017, s.234).

Türkiye'nin modern yüzünü göstermek için hazırlanan bu gemi, yeni Türkiye'nin bir uluslararası halkla ilişkiler başarısı olarak tarihte yerini almıştır. Özçelik ve Güneş'in (2017, s.235) vurguladığı üzere bu vapurun en önemli yolcuları Türk insanları olmuştur. Vapur mimarlar, ressamlar, sanatçılar, milletvekilleri, öğretmenler, yazarlar, besteciler, Riyaseti Cumhur Orkestrası üyeleri, genç tercümanlar gibi pek çok meslekten Türk insanını tanıtacak ve gururlandıracak kişilerden oluşan toplam 185 yolcu ve 105 mürettebat ile 12 Haziran 1926 sabahı hareket etmiştir.

Bone (Cezair), Barcelona (İspanya), Le Havre (Fransa), Londra (İngiltere), Amsterdam (Hollanda), Hamburg (Almanya), Stockholm (İsveç), Helsinki (Finlandiya), Leningrad (SSCB), Gdansk-Gydanıa (Polonya), Kopenhag (Danimarka), Anvers (Belçika), Marsilya (Fransa), Cenova-Napoli (İtalya) limanlarına uğrayan Karadeniz Vapuru, ziyaretçi akınına uğramıştır. Sergilenenlerin gezilmesinden sonra, seçkin konuklara davetler verilip, gemide balolar düzenlenmiştir. Modern Türk insanı, özellikle kadını ile karşılaşan Avrupalılar, hayretler içinde Türkiye'nin çağdaş yüzüne tanık olmuşlardır (Kayar, 2005). Karadeniz Vapuru, 86 günde, 12 ülkede 16 şehir ziyaret ederek 5 Eylül 1926'da yurda dönmüştür. Bu sergi seferinin yeni Türk Devleti'nin tanıtılmasında çok büyük payı olmuştur. Geminin gittiği her ülkenin basınında Atatürk Türkiye'si hakkında çok değerli haberler, yazılar yayımlanmıştır (Özçelik ve Güneş, 2017, s.238).

Atatürk, sadece savaş meydanlarında üstün yetenekli bir asker, komutan değil aynı zamanda siyasi, ekonomik, toplumsal, kültürel bir mimar olduğunu Cumhuriyet ve sonrasında ortaya koyduğu inkılapları, düşünceleri ve hedefleri ile fazlasıyla ispatlamıştır. Bir ülkeyi askeri dehasıyla emperyalist ülkelerin istilasından kurtaran Atatürk, savaş meydanlarında çalıştığı projelerini zafer sonrasında mümkün olduğunca

hızlı bir şekilde hayata geçirerek uzun yıllardır yokluk, yoksulluk, cehalet içinde bırakılan Türkiye'yi parlayan bir ülke yapma konusunda olağanüstü çaba sarf etmiştir. Yeni Türkiye'de yapılan tüm çalışmaların sadece yurt içinde kalmaması, bir zamanların '*hasta adamı*'nın ölmediğini aksine daha sağlıklı, genç, dinamik bir ülke olarak küllerinden yeniden doğduğunu gösterebilmek için de farklı ülkelerle ticari, kültürel ilişkiler kurarak tüm dünyaya ispatlama çabası güdülmüştür.

Sonuç

Savaşlardan büyük bir zaferle çıkan ama bir o kadar da yorgun, hırpalanmış bir ulusun, ülkenin yeniden ayağa kalkması için Mustafa Kemal Atatürk, insanüstü bir çaba göstermiştir. Yeni bir "*ulus*" inşa ederken Atatürk; ticari, siyasi, teknolojik, sosyo-kültürel olmak üzere her alandaki gelişmenin harcını, yıllardır üzerinde çalıştığı bilim ve akla dayanarak karmıştır. Bir ulus kimliği yaratabilmek için ortak bir dil, tarih, eğitim, din, coğrafya ve kültürde birleşmek gereklidir. Bu sebeptir ki Atatürk çağdaş, modern ülkeler seviyesine çıkabilmek ve dünyada saygın, sözü geçer devletlerden biri olmak için başlangıç noktasını kültür-sanat politikaları olarak seçmiştir.

Tanzimat ve Meşrutiyet dönemleri ile başlayan modernleşme hareketleri Cumhuriyet sonrası özellikle siyasi, ekonomik sorunların kısmen aşılmasıyla 1930'lardan sonra hız kazanmış, kültür-sanat alanındaki gelişmelerle hem dünyada adını duyuran bir ülke olmak hem de kültürlü, medeni bir toplum yaratmak amacı güdülmüştür. Milli bir kültür oluşturmanın yanı sıra, bu milli kültürel değerleri gelişmiş batı değerleri ile sentezleyerek medeni ülkelerle aynı safta yer alma ülküsü hedeflenmiştir. Atatürk'ün çağdaşlaşma stratejisi, batı medeniyetinin birebir taklitçiliği değil, iyi, doğru ve kendi

bünyemize uygun olanları almak ve onları kendi kültürümüze entegre etmektir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin temelleri kültür üzerine kurulmuştur. *“Bir milleti ya hür, bağımsız, şanlı, yüce bir toplum halinde yaşatan veya bir milleti esaret ve sefalete terk eden eğitimidir.”* diyen ve kalkınmanın, güçlenmenin eğitimden geçtiğine inanan Atatürk'ün; kültürel politikaları çerçevesinde laik, bilimsel bir çerçevede, çocukların ilk eğitimlerinden, gençlerin mesleki eğitimlerine, yetişkinlerin okuma-yazma öğrenmelerinden günlük yaşamdaki işlerini, tarlasını, dikişini nasıl yapacağına, sosyal ortamlarda nasıl davranacağına kadar yaş, cinsiyet gözetmeksizin tüm milleti kapsayan bir eğitim politikası hayata geçirilmiştir. Sonrasında Atatürk'ün teşvikleri ile özellikle Türk dilinin, Türk tarihinin gelişiminde, yeni kanunlarda, çok zor olsa da antropoloji, arkeoloji, müzik, resim, heykel, tiyatro, opera, sinema gibi sanat alanlarının toplum içinde bilinmesi, yerleşmesi konusunda önemli adımlar atılmıştır. Özellikle bazı inkılapların toplum tarafından kabulü kolay olmamakla birlikte bunun farkına varan Atatürk, 1930'lardan sonra çok sayıda yurt gezisine çıkarak kendisi bizzat bunları tanıtmış, halkla birebir görüşerek, onlarla daha yakından temas kurarak anlatmıştır.

Cumhuriyet sonrası başlatılan kapsamlı kalkınma ve çağdaşlaşma hareketlerinin yerleşimi için yurt içinde; ülkenin gelişen, değişen yüzünü göstermek için de yurt dışında büyük çabalar sarf edilmiştir. Kültürel diplomasi ve uluslararası halkla ilişkiler bakış açısıyla yaklaştığımızda o günün koşullarına göre yurt içinde ve yurt dışında daimi olarak bir iletişim, diyalog, işbirliği ve yoğun bir tanıtım çalışması gerçekleştiği görülmektedir. Bir yandan ekonomik, ticari, siyasi anlamda ayağa kalkmaya, öte yandan uluslararası platformda itibarını ve saygınlığını geri kazanmaya çalışan bir ülke olabilmenin

gayreti içinde, özellikle eğitimli bireyler yetiştirmek için çok sayıda gencin yurt dışına eğitime göndermek, çeşitli alanlarda yabancı uzmanlardan destek almak kültürel diplomasinin eğitimsel-mesleki değişim programı çerçevesinde oldukça başarıyla yürütülmüştür.

Uluslararasıda politik, sosyal ve ekonomik etkileşim yaratılması, ilişkilerin artırılması, dış politikanın ve dış tanıtımın yönetilmesi, yanlış yargıların değiştirilmesinde etkili bir “*yumuşak güç*” olan kültür ve kültürel etkinlikler, genç Cumhuriyet’in de sıkça başvurduğu kültürel diplomasi ve uluslararası halkla ilişkiler yöntemleri olmuştur. Bu doğrultuda yapılan edebi çalışmalar, konserler, eğitim programları, bilimsel toplantılara katılım, sergiler, Karadeniz Vapuru ve çeşitli kültür-sanat girişimleri, yeni Türkiye’nin ilk uluslararası halkla ilişkiler çalışmaları olarak amacına ve hedefine ulaşmış çalışmalar olmuştur.

Genç Türkiye, farklı ülkelere yenileşme, modernleşme yolundaki kültürünü çeşitli yetersizliklerden dolayı çok sık taşıyamasa da bu mucizevi değişimi bizzat görmeye, paylaşmaya çok sayıda ülke liderinin, sanatçının, yazarın, gazetecinin, elçinin ziyarete geldiği, bizzat yerinde öğrendiği ve hayranlık duydukları bilinmektedir. Bu değişim bugün bile her ne kadar bazı çevrelerce şiddetli bir şekilde eleştiri oklarına hedef olsa da o dönemin yıkılmış, harap olmuş bir ülkesinden, çaresiz insanlarından örnek gösterilen bir ülke yaratmak, bugüne getirmek, gelişmiş ülkeler sınıfında yer alabilmek birçok konuda alınan radikal kararlarla mümkün olabilmiştir.

Kaynakça

Akseki, C. (2014). *Atatürk Devrimlerinde Yöntem III: Kurumlar Ve Araçlar; Belgi*, 8, Yaz/II.

Alpan, N. P. (1989). Atatürk'ün Milli Müzik Devrimi, 9. *Türk Tarih Kongresi, Bildiriler (21-25 Eylül 1981) C.III*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, ss.2203-2210.

Artun, E (t.y.). *Halk Kültürü ve Folklorun Türk Kültüründeki Yerine Kültürel Değişim ve Gelişim Açısından Bakış*, Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi, <http://turkoloji.cu.edu.tr/Halkbilim/10.php>, (21.09. 2017).

Banks, D. (2011). *The Ouestionions of Cultural Diplomacy: Acting Ethically*,